

Gaspar de la Figuera: Poesia i erudició a Morella a la segona meitat del XVII

Gaspar de la Figuera: Poetry and erudition in Morella in the second half of the 17th century

Enric Querol Coll. Dr. en Filologia Hispànica. equerol@hotmail.com

Presentat: 10/04/2021

Aprovat: 4/05/2021

Resum

Gaspar de la Figuera (Morella, 1623-1673), fou un erudit i escriptor que aconseguí un gran ressò i tingué una presència important a l'escena literària valenciana de la segona meitat del segle XVII. En el següent paper repassem les dades biogràfiques que disposem sobre l'autor, destacant la seva faceta com a batlle reial de Morella i la seva pertinença a l'orde de Montesa. Tot seguit presentem la seva producció literària, explicant el contingut de les obres i proposant algunes claus interpretatives i estilístiques. Tot plegat, un primer assaig biobibliogràfic d'un autor que mereix ser revalorat d'acord amb el prestigi assolit en vida.

Paraules clau: Gaspar de la Figuera, Morella, literatura barroca, poesia, erudició.

Abstract

Gaspar de la Figuera (Morella, 1623 – 1673), was a prestigious scholar and writer who played an important role in the XVIIth century Valencian literary scene. In this paper we summarize the biographic information published about the author, highlightning his role as a royal officer (bailiff of Morella) and his belonging to the Order of Montesa. Next, we present his literary production, aiming to explain the content of his works and to propose some interpretative and stylistic keys to better understand them. Altogether, it is only a first attempt to approach the life and works of an author who deserves more credit, according to the prestige he had in his time.

Key words: Gaspar de la Figuera, Morella, Baroque literature, poetry, erudition.

En els nostres estudis sobre Francesc de la Torre i el productiu grup literari congregat a Morella a la dècada del 1650 (Querol Coll 2006: 247-283, 2018: 43-41), Gaspar de la Figuera i Joan Francesc Ram són noms ineludibles. Dels tres, però, La Figuera és el millor exponent de l'estat de les lletres a la vila perquè La Torre, tortosí casat a Vallibona, hi residí només durant un període de la seva vida (1648-1659), mentre que Ram, fill de Xerta (Baix Ebre), fou considerat un referent d'erudició però no ha deixat obra escrita. Traspassat Francesc Cros cap al 1650, La Figuera és, sense cap mena de dubte, el literat més destacat de la segona meitat de segle i és mereixedor d'un estudi singularitzat que el visualitzi en el mapa de les lletres hispàniques del Barroc.

Entorn familiar

Els La Figuera són una família establerta a Olocau al segle XVI, si no abans, població on un Tomàs Figuera exercí de notari del 1542 al 1598. Un personatge homònim, potser el fill, fou nomenat cavaller el maig del 1623 (Pastor 1993: 38, 44) i esdevingué senyor de la vila, per venda de Felip IV, el 1624 (Arroyas; Gil Vicent 1997: 516, 522). Els estudis de Segura (1868: vol. II, 140) i Cerdà (2012: 325-329), de qui prenc les dades que segueixen, aclareixen els seus orígens i llinatge. Nasqué a Olocau, el 14 de juliol de 1623, segons la partida de bateig transcrita per Cerdà, fill de Tomàs i de Catalina Monforte –també anomenada Cubero de Monforte–, natural d'Alcanyís. Estudià humanitats al prestigiós Estudi de Gramàtica d'Alcanyís i després jurisprudència a la Universitat de Saragossa, on es doctorà en ambdós drets el 1640. A l'any següent es va casar a Morella amb Anna Marçà i Punter, pertanyent a l'oligarquia de ciutadans locals, per qui obtingué el senyoriu del llogaret de Saranyana, als Ports. El 1646 fou nomenat pel rei batlle general de Morella i les seves aldees. Aquest càrrec marcà la seva carrera professional i personal, que rebé encara un nou impuls amb la concessió d'un hàbit de l'orde de Montesa, que prengué a València l'agost del 1660. Testà el març del 1670 i va morir a Morella el 9 de novembre del 1673.

Una font literària, no utilitzada habitualment per als estudis sobre el llinatge, és la dedicatòria del frare Cayetano Royo a Gaspar de la Figuera i Marçà, gran castellà d'Amposta de l'orde de Sant Joan i fill de l'autor que estudiem, d'un sermó pronunciat pel primer, el 1720, davant l'assemblea de religiosos santjoanistes a Saragossa.¹ En aquest paratext es presenta la família com originària de Figueres (Alt Empordà), i establerta posteriorment a Calatayud i a Morella. Si bé l'origen empordanès no és demostrable –les proves no van més enllà de l'homonímia–, sí que trobem el llinatge establert en les dues poblacions d'Aragó i de València. El repàs als homes il·lustres de la dedicatòria comença, però, a partir de Gaspar de la Figuera i Cubero de Monforte, el nostre autor, a partir del qual la família emparenta amb les més il·lustres del Regne i de l'Aragó, al temps que, en pràcticament una generació, experimenta un notable ascens social, des de la baixa noblesa al capdavant d'institucions amb gran tradició i prestigi, com són els ordes de Montesa i, en particular, de Sant Joan, en el cas del destinatari de l'obra o dels seus nebots Benet de la Figuera i Calatayud, lloctinent general de Montesa (1754) i Vicent de la Figuera i Calatayud, que fou també gran castellà d'Amposta de l'orde de Sant Joan (1776-1787).

Contextos literaris i primeres publicacions

La primera notícia literària sobre Gaspar de la Figuera el situa a la ciutat de Saragossa, on participà en un certamen poètic convocat a la mort del príncep Baltasar Carlos, publicat amb el títol de *Contienda poética que la imperial ciudad de Zaragoza propuso a los ingenios españoles en el fallecimiento de [...] Don Baltasar Carlos de Austria* (Saragossa, 1646). El llibre, en el vexamen, o veredict, registra la participació de Gaspar en la justa poètica, tot i que no en recull la composició. El fet de trobar-lo

1.- Sermón en la solemnidad con que la muy ilustre y veneranda asamblea de caballeros y religiosos de la ínclita y sagrada religión del señor San Juan Bautista de Jerusalén celebró la translación del santísimo Sacramento al nuevo templo de su patrón (Saragossa, 1720).

relacionat en l'ambient cultural saragossà no ens hauria d'estranyar, atès que, com ja hem dit, s'havia doctorat en dret a la capital aragonesa i hauria tingut oportunitat de conèixer-ne les elits socials i literàries. El llibre, editat a cura de Juan Francisco Andrés de Uztarroz, cronista d'Aragó, recull poemes d'algunes de les millors plomes aragoneses del moment, com ara Manuel Salinas, Juan Lorenzo Ibáñez de Aoiz, Ana Abarca de Bolea, etc. Curiosament, també Francesc de la Torre i Joan Francesc Ram, literats destacats del cercle poètic morellà de cap a 1650, participaven activament del prestigiós ambient cultural aragonès –considerat més refinat i culte que el valencià, en aquell moment–, però per vies diferents, relacionades amb els respectius vincles familiars: La Torre, de família originària de Mont-roig de Tastavins, tenia un oncle a l'administració, Jerónimo de la Torre; Ram era nebot del teòleg Gaspar Ram, arxipreste de Daroca a la Seu saragossana. Aquests llaços familiars i intel·lectuals, així com el fet que les relacions amb Catalunya restessin bloquejades a causa de la Guerra dels Segadors (1640-1652) tingueren una gran importància en l'orientació cultural i poètica dels literats morellans.

El 1654 La Torre publica a Saragossa el seu poemari, *Entretenimiento de las musas*, amarat també de l'ambient cultural aragonès, tant pel que fa al repertori de temes com pels poetes amb qui es relaciona i el complimenten amb elogis preliminars. Entre aquesta primacia aragonesa trobem també referències a Tortosa i de Morella, com per exemple, l'esment a una *Apología* que havia escrit Joan Francesc Ram, avui perduda, i una composició jocosa que La Torre «embí a un amigo que escribia sobre Job» (Alvar 1987: 169, 239-242). Es tracta d'una anècdota escatològica esdevinguda, segurament a Morella, presenciada pels dos amics, en què una núvia, en sortir de missa, va patir una incontinença i va haver d'evacuar al mig del carrer. És coneguda l'afició dels poetes barrocs per aquests temes escatològics; només cal recordar dos escriptors barrocs de la diòcesi tortosina, com són Francesc Vicent Garcia o Francesc Mulet. La quarteta final identifica el destinatari amb claredat: «Admite, al fin, don Gaspar,/lo airoso de aqueste chiste;/que tu de Job escriviste/yo escribo del muladar». La Figuera, com veurem a continuació, havia redactat una història de Job.

Per bé que el seu nom no apareix entre els poetes que complimenten La Torre a l'*Entretenimiento*, aquell mateix any, 1654, una composició seva s'inclourà en un altre poemari gestat a l'Aragó. Es tracta d'un sonet, «A una beata», publicat a l'antologia *Poesías varias de grandes ingenios españoles* (Saragossa, 1654), projecte editorial del llibreter Josef Alfay, el qual va dedicar l'obra, precisament a Francesc de la Torre. A la dedicatòria es fa palès l'èxit del tortosí com a dramaturg i el seu prestigi a Saragossa (veg. Blecua 1946: 4, 201). La Figuera, com veiem, continuava immers en l'òrbita aragonesa, juntament amb els seus amics.

Aquesta admiració i sintonia amb els literats d'Aragó s'anà apagant fins que, cap a finals de la dècada de 1650, amb el trasllat de Francesc de la Torre a València, amb motiu de haver estat elegit diputat eclesiàstic per l'orde de Calatrava, la capital del Regne es convertiria en el pol d'atracció del grup morellà. Així, La Figuera participa en diversos saraus poètics organitzats a la capital. En particular, es recullen versos seus a *Luces de la aurora* (1665) i a *Reales fiestas a la soberana imagen de la Virgen de los Desamparados* (1667), on també publicà Valerià Sentllí, mestre de gramàtica de Morella, i Joan de la Torre i Guerau, fill de Francesc de la Torre, nascut a Morella (1647). Es tracta de dues relacions festives redactades pel mateix Francesc de la Torre, que

tingué un paper destacadíssim com a secretari i relator de llibres festius que descrivien les festes i solemnitats valencianes.

Miscelánea sacra de varios poemas (València, 1658)

La *Miscelánea*, primera obra publicada per La Figuera, dedicada al duc de Montalto, virrei de València, és una obra ambiciosa que toca diferents temes i registres –d'aquí el títol, de reminiscència clàssica, com argumenta l'autor al pròleg (veg. Alcalá 1996: 11-12, Bradbury 2017: 14-16). A partir de les dedicatòries dels seus amics observem que estava ja acabada, en conjunt, a finals de 1656. Els preliminars acullen, com dic, composicions elogioses i compliments dels seus amics: una carta laudatòria de Francesc de la Torre, signada a Vallibona el desembre del 1656; una altra missiva de Manuel Salinas, canonge i poeta d'Osca, de gran erudició; una «epístola panegírica» de Miguel Juan Lobera, canonge de Calatayud, i un parell de poemes de Pedro Fernández de Moros, jurista també de Calatayud.

L'obra està dividida en tres parts: la primera és un poemari de caràcter devot i moral en què La Figuera convida el lector a reflexionar sobre diverses virtuts cristianes. A l'efecte, presenta diverses paràfrasis sobre passatges de la vida de Crist, de la Verge i dels sants, o exposa meditacions sobre la brevetat i futilitat de la vida. Hi té també cabuda l'anècdota local, com ara en el sonet sobre el miracle de sant Vicent Ferrer a Morella (p. 23-24), una sèrie de composicions dedicades a la relíquia de l'espina de Jesucrist conservada a la vila (p. 25-27) i un sonet al suposat prodigi protagonitzat per l'urna de Pasqual Bailon, de Vila-real (Beser 2010). La Figuera publica algunes composicions dels seus col·legues, amb qui mantenia correspondència i jocs literaris. Enregistrem dos sonets de Francesc de la Torre i dos de Diego de la Torre, frare agustiní, oncle o cosí de l'anterior, que havia predicat la Quaresma a Tortosa. No hi ha, en tot el poemari, lloc per als assumptes procaços o escatològics.

La segona part de la *Miscelánea* és un «Epítome a la historia de Nuestra Señora de la Balma» (p. 67-263), és a dir, un resum, o compendi, de la història d'aquesta advocació venerada al terme de Sorita (Els Ports). Al pròleg, dedicat al lector, l'autor exposa que estava treballant en una obra molt més extensa de la qual ara publicava un resum «para satisfacer el anhelo de los devotos y ocurrir al deseo de los entendidos». El text va precedit de sonets laudatoris de Francesc de la Figuera, santjoanista i germà de l'autor, i de Francesc de la Torre, alhora que transcriu també un sonet de Quevedo que fa referència al tema de les balmes, o coves. El text consta de 103 octaves reials i segueix, bàsicament, l'esquema habitual d'aquest tipus d'històries marianes: situació del lloc sagrat, relat de la troballa de la imatge i narració dels miracles efectuats.

Tant important com la narració en vers (p. 67-116), és el comentari històric i erudit del mateix La Figuera, per mitjà d'unes «Notas históricas, theológicas, éticas» (p. 118-263), amb les que pot donar sortida a tot el seu saber i vastíssima cultura literària. L'autor justifica aquesta pràctica de l'anotació pròpia tot situant-se en la tradició de poetes cultes que havien també publicat escolis a les seves obres: Dant, Juan de Mena, el venecià Gabriel Fiamma o Just Lipsi. A més d'esplaiar-se *ad libitum* i d'amplificar alguns punts massa encotillats per l'estructura formal del vers, les notes permeten a l'autor establir una densa xarxa d'intertextualitats amb un ampli repertori de referents poètics (Góngora, Lope de Vega, Antonio de Mendoza, López de Zárate, etc.); historiogràfics i d'escriptors devots. Al costat d'aquestes amplificacions i anotacions clarificadoras, La Figuera té l'oportunitat d'exhibir, com hem dit, el seu vast univers cultural, tot buscant referències i fonts en el bagul de la mitologia, la patrística i la història seglar i eclesiàstica. Alhora, estableix paral·lelismes amb altres històries i relats

marians contemporanis, tema en què demostra tenir un gran coneixement. Aquesta impressionant destil·lació de lectures i cultura *universal* en un tema tan eminentment particular, es veu contraposada per l'exposició positiva dels elements locals. D'aquest tipus són les notes històriques sobre Sorita; la confraria formada a Castellot (Terol) o l'elogi de tres bisbes benefactors amb el santuari (Gaspar Punter, Luis Tena i Agustín de Spínola). En aquest aspecte, la contribució més interessant i autènticament pionera són les notes històriques sobre Morella (p. 222-231), que constitueixen el primer text corogràfic autòcton, superant de molt els breus apunts conferits per Martí de Viciano o Gaspar Escolano.

La darrera part de l'obra és la «Exposición parafrástica de algunos capítulos de Job en verso castellano» (p. 293-382). Tal com hem pogut veure en la referència de Francesc de la Torre, La Figuera tenia ja escrita aquesta obreta el 1654, any de la publicació del *Entrenimiento de las musas*. Al proemi a l'obra, l'autor, conscient i atent sempre a la prescriptiva i a la poètica, reflexiona sobre l'ús de la poesia a l'hora de traduir les sagrades escriptures i, com en altres ocasions, situa el seu treball dins d'una tradició, que l'avalua. No es pot considerar una traducció al peu de la lletra, sinó, més aviat, una versió lliure en mètrica variada sobre aquest personatge bíblic, arquetip de la paciència, tema que encaixa perfectament, com veiem, amb el registre general del llibre: tres obres de gènesi individual i no lligades entre elles —«miscelánea»— més que per la temàtica moral i religiosa —«sacra».

El sol del oriente. Vida y victorias del grande Antonio Abad, sacro archimandrita de Egipto (València, 1665)

Aquesta obra, dedicada a Antoni Ferrer, membre del Consell d'Aragó per València, és una traducció lliure —«parafrástica», en dir de l'autor— de la que en feu sant Jeroni de l'hagiografia redactada en grec per sant Atanasi. El text (p.1-101), tipogràficament net i sense glosses, es veu completat, en apèndix, per unes «Analectas y observaciones» (p. 104-197). És a dir, un dens aparat d'anotacions sobre un amplíssim repertori de temes que l'autor considera rellevants per completar el discurs. El desplegament de referents bibliogràfics és aclaparador i La Figuera pot exhibir de nou la seva vastíssima erudició sobre la història de l'Església, història natural, jurisprudència, literatura clàssica, poesia contemporània, etc. El text respon, des de la nostra òptica contemporània, al paradigma d'un ideal de coneixement barroc que vol ser universal i comprensiu, però que resulta infructífer per l'excés d'amuntegament de referències llibresques, moltes d'elles perfectament prescindibles, i, sobretot, acrítiques. En base al principi d'*auctoritas*, s'anava repetint sense passar pel sedàs de l'anàlisi una sèrie de llocs comuns anteriors en detriment de l'empirisme. Aquesta mecànica de treball i gestió de la informació era particularment nociva en matèries com la devoció i la historiografia, fent passar per certes proposicions realment dubtoses, i serà el blanc dels atacs de la historiografia crítica il·lustrada.

Censura a la Montesa ilustrada d'Hipòlit Samper (1666)

El 1669 sortia a la llum la monumental *Montesa ilustrada*, crònica impulsada des del mateix orde, que mancava encara d'aquesta mena de treball historiogràfic. L'obra havia de donar compte de la fundació i desenvolupament de la institució, defensar els seus

drets i jurisdicció i, ahora, conferir-li llustre i prestigi. En paraules d'Andrés (2000: 1290), estudiós de l'orde: «una crónica y un amplio tratado acerca de la naturaleza, el patrimonio y la organización del instituto». També, com observa Andrés, es volia replicar el *Císter militante* (Saragossa, 1662), obra del frare cistercenc Miguel Ramón Zapater, que reclamava l'obediència dels ordes militars al Cister –en el cas de Montesa, al monestir de Santes Creus.

Encarregada l'empresa al frare montesià Hipòlit Semper, catedràtic de dret de la Universitat de València, aquest va lliurar el manuscrit a Joan de Crespí i Brizuela, lloctinent de l'orde. Crespí, com a pas previ a la publicació, va donar-la, el 15 de setembre del 1666, a la censura –en el sentit de judici– dels millors homes de lletres de l'orde: Gaspar Salvador, Josep Aràndiga, Joan Baptista Carbó i Gaspar de la Figuera. Aquest respongué amb una «Censura y elogio», signada a Morella el 5 de novembre del mateix any, en què valorava positivament, com s'esperava, el treball del seu confrare i amic personal. Més enllà del caràcter panegíric del text, La Figuera demostra el coneixement de la literatura jurídica i historiogràfica necessària per valorar el tractat, i, tot seguint la pràctica exegetica d'aquella generació de comentaristes, estableix una xarxa de referents literaris i culturals al voltant del repertori temàtic tractat per Samper.

Cal valorar aquest petit treball –7 pàgines– com el reconeixement per part de l'orde –i de retruc, de la societat valenciana– del prestigi literari de La Figuera, en una obra que hauria de tenir repercussió en els ambients intel·lectuals i en els cenacles polítics de la Cort.

Vida, martirio, reliquias, templos, milagros, aparaciones y excelencias del insigne mártir y esforzado capitán de Cristo, San Jorge (València, 1738)

Aquesta nova hagiografia fou publicada pòstumament a cura del lloctinent general de Montesa, Andreu de Montserrat Crespí de Valldaura, fill del cavaller morellà Andreu de Montserrat i Ciurana.² Andreu va desenvolupar una brillant carrera política a València i coneixia, òbviament, el moviment literari morellà. De fet, el seu pare havia estat també relacionat amb el cercle poètic dels La Torre, La Figuera i Ram (Querol Coll 2006: 260).

L'obra, sufragada per l'orde de Montesa (Cerdà 2012: 13, n. 40), s'ha d'interpretar, i així ho va fer Montserrat, cap de l'orde, com una nova peça en l'estratègia de propaganda montesiana, aturada després de la publicació de la ja coneguda *Montesa ilustrada* (1669). No oblidem que Sant Jordi era el patró de la institució, en haver absorbit l'orde valencià, el de Sant Jordi d'Alfama, de matriu catalana, el 1400. Aquest exercici hagiogràfic i devot va acompanyat d'una expressa voluntat de vincular el sant, presentat com un soldat de Crist i, per tant, model de cavallers, al Regne de València i a la religió de Montesa. D'acord amb aquesta premissa, La Figuera inclou la descripció del col·legi de Sant Jordi, a València, fundat perquè els frares poguessin residir mentre estudiaven a la Universitat (p. 304-308) així com la història de l'orde de Sant Jordi d'Alfama (p. 434-488).

2.- Andrés Montserrat Crespí de Valldaura.

Tot aquest programa és encara més evident amb la inclusió –no relacionada amb la matèria georgiana, que ocupa els dos primers llibres–, d'un tercer llibre, intítulat «Vida, profesión, cautiverio y gloriosa muerte del venerable padre y siervo de Dios frey Miguel Arándiga» (p. 489-542), amb l'objectiu de promoure la canonització d'aquest màrtir montesià, captivat pels pirates barbarescos a prop del castell de Sant Jordi (l'Ametlla de Mar), el 21 de juliol del 1576, i aquell mateix any lapidat a Argel. La

Figuera maneja fonts inèdites de l'orde, com ara una vida manuscrita del cavaller Lluís Ferriol (p. 526), i, majorment, la *Topografía e historia general de Argel* (Valladolid, 1612), de Diego de Haedo, segons indica l'autor (p. 530).³ D'acord amb les paraules del propi autor al pròleg, sembla que, en principi, no projectava publicar juntes la vida de sant Jordi i la del màrtir montesià:

Las noticias que intentamos darte, discreto lector, de la vida, cautiverio, trabajos, afrentas i dolorosa muerte del venerable siervo de Dios, el padre frey Miguel de Arándiga, te parecerán, sin duda, remedio de otro paño o, según más vulgarmente suele decirse, harina de otro costal. I no lo extraño, porque a mí también me pareció cosa impropia el aver de unir a la historia que llevo trabajada las noticias que nos han quedado de este pacientísimo siervo de Dios. Pero, ¿qué podía yo hazer en este caso, siendo del gusto del que en todo dirige este trabajo, i no solo fomenta su conclusión para su zelo, sino que administra los caudales para sus gastos?

Al nostre parer, cal identificar aquest personatge, no apel·lat pel seu nom, que fomenta i patrocina l'obra, amb el lloctinent general de l'orde, que, en vida de La Figuera, hauria de ser Joan de Crespí i Brizuela, parent llunyà de la mare d'Andreu de Montserrat, que exercí el càrrec entre el 1646 i el 1689, i que ja havia estat el promotor de Montesa il·lustrada (Villarroya 1787: 151, Cerdà 2012: 306-308).

Als paratextos preliminars no es donen detalls sobre el procés de gestació de l'obra ni en quin estadi de redacció arribà a Andreu de Montserrat. Tot apunta, però, que La Figuera tenia ja enllestit el text i preparat per imprimir. En tot cas, sembla que a finals de la dècada de 1660 ja tenia el text acabat o molt avançat, segons es desprèn de la referència de Samper, a *Montesa il·lustrada* (1669), a certes notícies sobre el frare Arándiga que La Figuera havia de publicar a les *Geórgicas sacras*, de les quals s'esperava la imminent impressió (Cerdà 2019: 77). És raonable, atès el contingut de l'obra pòstuma publicada, pensar que aquestes *Geórgicas* i la *Vida, martirio, reliquias* son, en realitat, la mateixa obra.

Siga com siga, és evident que hi ha interpolacions posteriors alienes a l'autor. Per exemple, a la pàgina 488 es fa esment a una carta de l'arxiver de San Millán de la Cogulla, referent a una relíquia de Sant Jordi, datada el 14 de maig de 1734. Un error d'impremta? En tot cas, no pot ser un error la narració de l'episodi del reconeixement del cos de sant Jordi, a Roma, per part de Vicent de Bas, l'11 de novembre del 1686 (p. 200-204). I no pot ser un error perquè Vicent de Bas, canonge tresorer de l'Església de Tortosa, és un personatge ben documentat: nasqué a Morella el 1653, residí a Roma entre el 1684 i el 1688, anys en què exercí de síndic de l'Església tortosina, i fou nomenat tresorer del Capítol, el 1685. Traspassà a Tortosa, el 1721, quan exercia de vicari general de la diòcesi. Segons la narració, Francesc de la Figuera, germà santjoanista de l'autor, sorprès de què el cap de sant Jordi es venerés com a relíquia a l'església de Montesa i a Roma a la vegada, va demanar Bas que inspeccionés *in situ* la relíquia romana. El resultat d'aquesta investigació fou que el cap s'havia partit, en algun moment, en dues meitats, i que les dues relíquies eren autèntiques per als fidels

3.- «Pero quien haze más individual relación del martirio i muerte del V. P. Miguel Arándiga es el reverendísimo P. Fr. Miguel Aedo [...] de quien hemos tomado casi todo lo que aquí dexamos dicho». Caldria confrontar el textos al·ludits per veure el nivell de dependència textual d'aquestes fonts.

catòlics. Josep Cerdà (2019: 77), observa també anacronismes flagrants, com ara les referències a la Guerra de Successió o al cavaller Bonaventura Tristany.

En el pla textual, entenem que aquests fragments afegits responen a la voluntat d'augmentar la devoció pel sant i, en darrera instància, el prestigi de l'orde, en una obra que, traspassat Gaspar de la Figuera, s'assumia com a patrimoni comú montesià.

Bibliografia

Alcalá 1997: Mercedes Alcalá Galán. «Las misceláneas españolas del siglo XVI y su entorno cultural». Dicenda. Cuadernos de Filología Hispánica 14, 11-19.

Alvar 1987: Manuel Alvar (ed.). Edición y estudio del "Entretenimiento de las musas" de don Francisco de la Torre y Sevil. Valencia: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Valencia.

Andrés 2000: Fernando Andrés. «Textos publicados en torno a Montesa en los siglos XVI, XVII y XVIII y edición de manuscritos: historiografía clásica y fuentes impresas de la orden militar valenciana». A: Izquierdo, R.; Ruiz, F. (coord.). Las órdenes militares en la Península Ibérica, vol. I, 1289-1314.

Arroyas; Gil Vicent 1997: Magín Arroyas; Vicent Gil Vicent. «Los fondos documentales del "archivo histórico" de Olocau del Rey». Estudis Castellonencs 7, 511-538.

Beser 2010: Sergio Beser. «Al prodigioso milagro de San Vicente Ferrer». Soneto de don Gaspar de la Figuera, poeta y baile de Morella». A: Verba manent. Estudios y ensayos literarios. Vigo: Academia del Hispanismo, 515-518.

Blecua 1946: José Manuel Blecua (ed.). Poesías varias de grandes ingenios españoles recogidas por Josef Alfay. Zaragoza: Institución Fernando el Católico.

Bradbury 2017: Jonathan David Bradbury. The miscellany of the Spanish Golden Age: a literature of fragments. London/ New York: Routledge.

Cerdà 2012. Josep Cerdà. Els cavallers i religiosos de l'orde de Montesa en temps dels Àustria(1592-1700) [tesi doctoral llegida a la Universitat de València].

Cerdà 2019. Josep Cerdà. «Frey Miguel Arándiga, de la orden de Montesa». A: Callado Estella, Emilio (coord.). Valencianos en la historia de la Iglesia. València: Facultad de Teología San Vicente Ferrer, vol. VI, 73-124.

Querol Coll 2006: Enric Querol Coll. Estudis sobre cultura literària a Tortosa a l'edat moderna. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Pastor 1993: Jaume Pastor i Fluixà. «Nobles i cavallers al País Valencià». Saitabi 43, 16-54.

Querol Coll 2018: Enric Querol Coll. L'efervescència literària a Morella i als Ports (segle XVI-XVIII. Benicarló: Onada Edicions.

Segura Barreda 1868: José Segura Barreda. Morella y sus aldeas. Morella: Imprenta Soto, 2 vol.

Villarroya 1787. Josep Villarroya. Real maestrazgo de Montesa. València: Benito Montfort. 2 vol.